

Alenka Urh

Jože Horvat:
Domorodje.
Podeželske refleksije.

Ljubljana: Cankarjeva založba, 2015.

Frfotav sprelet metuljev po sončnih senožetih, brencljanje kačjih pastirjev, čmrljev in kobilic, mlačev rži in pšenice ali spokojna kontemplacija med trepetavimi stebli koruze so motivi, ki so v sodobni literaturi tako rekoč na pragu izumrtja. Podobno velja za besede, kot so »spisovatelj«, »dogodljaj«, »hodec« ali »vkraj«, in besedne zveze »v vis in šir« ali »se mi je mislilo«. Jože Horvat jih obudi brez oklevanja, kot po naravni nujnosti, in nam slikovito podobje, ki vstaja z njimi, ponudi v vseobsežno čutenje. Panteistični *deus sive natura* nam ob branju spreletava misli, narava je tempelj, mesto svetega, numinoznega ter hkrati kipeč vir človekove fascinacije. Svet, kot da je padel v oko slikarju, se razrašča, cveti, dozoreva, veni; zemlja se združuje z nebom, da se potem, pozno jeseni, z globoko nostalgijo iztrga iz njegovega prostranega objema. Avtor nas po domači prekmurski ravnici vodi tako, da z veseljem stopamo z njim v prijetno počasnem koraku in se prepustimo skorajda neopisljivi otipljivosti podob.

A naj se vam ob tem ne misli, da na račun mojstrske slikarije umanjka dogajalna linija. Nasprotno. V primerjavi z *Obrazi prostora* (2013), prvo knjigo podeželskih refleksij, je *Domorodje* nekoliko bolj dinamično že zaradi načina, kako je pred nas razgrnjena vsebina. Prvoosebni pripovedovalec (nemara avtor?), katerega metanarativni komentar uokvirja posamezne pripovedi, v štirih zgodbah poroča o svojih povratkih iz prestolnice v rodno Prekmurje. Natančneje, povzema pripovedovanja svojih starih prijateljev in znancev, ki jih srečuje na edinem kraju, kjer človek ni nikoli sam: v vaški gostilni ob trgovini. Kdor pozna takšno konstelacijo, si bo toliko lažje predstavljal abonirano gostilniško družčino, ki jo z vseh koncev vasi vsakodnevno naplavlja dolgčas, naključje ali bogsigavedi čigava previdnost in jo združi v (bolj ali manj) prijetnem zasedanju. Tu se v glavnem obravnavajo zadeve vasi in iz krempljev pozabe iztrga prenekatero zakopano štorijo, ki je zdaj iz kakršnega koli razloga hušknila na plano in se ponudila v obravnavo. Sprožilec spomina je navadno sprotni dogodek, ki spodbudi prebrskavanje preteklosti, segajoče tja nekam do konca druge svetovne vojne, od koder se pretrgane niti spomina raztezajo proti sedanjosti. V ta časovni okvir postavljene zgodbe po osnovni melodiki ubirajo precej molovske tone: najsi gre za nesrečno zgodbo družine, razklane spričo prežečih senc pretekle vojne, ali zgodbo lokalnega kaplana, ki ga slutnja zla popolnoma dotolče, za pripoved o umrli materi, katere odrasla (in tudi že ostarela) sinova sta nanjo že kar groteskno navezana, ali za otožno toplino mladostnega spomina. Tragiko prikazanih življenj vselej spremlja spoštljiva nežnost, da se bralec nenadoma in nepričakovano znajde v nekem razpoloženju, ki mu še najbolj ustreza čustveni register, morebitne sodbe pa se rade zalezejo v subjektivnost.

Pri tem Horvata ne zanimajo velike zgodbe, pač pa mu bolje služi kolikor toliko ohranjen drobir vsakdanjika, ta pa je, kot vemo, neodporen proti raznim izmišljijam, govoricam, pomenljivim insinuacijam in bujnim pretiravanjem. Slika realnosti je zato včasih zabrisana in paradokсно je prav zato vse skupaj še toliko bolj resnično. Pristnost je avtorjeva literarna maksima, ki veje iz sleherne besede, nenavadne, danes neslišane sintakse in iz načina, kako pripovedovalec oživi pred bralcem, ki kot da zasliši glasove vpletenih in zagleda molčeč horizont skrivnostne ravnice. Horvatov svet se nas dotika z vso svojo čutnostjo, pri čemer impresije iz narave bujno preraščajo v refleksije čustev in obratno, notranje stanje se povnanji v posebno podobo pokrajine, enkrat kipeče od življenja in drugič stisljivo molčeče v svoji samoti.

Predvsem bralec, rojen v osemdesetih ali prej, bo avtorju sledil z nekoliko nostalgičnim korakom. Z določeno melanholijo se bo oziral za čutnimi

vtisi, ki jih svet vedno znova prerašča in pušča za seboj, zato da na njihovem mestu vznikajo novi in novi, ki so starejšim generacijam navadno v slabo tolažbo. Avtor s svojim pogledom sega v našega; večkrat se lahko zalotimo, da smo ob določenih podobah potonili v lastne spomine, pa čeprav nas je vanje zavrtinčilo kaj tako preprostega in hkrati veličastnega, kot je način, kako so se nas v otroštvu stvari dotikale drugače kot danes ali kako je takrat zemlja privabljala drugačna orodja in so tudi letni časi drugače zveneli. Kot bi v ustih topili magdalenice, nam utegnejo iz senčne pozabe v zavest privreti dragocenosti, ki se nam že dolga leta niso ponudile v misli in nemara bomo naleteli na koščke lastnih otroštev, ki so jih pozneje prekrile ceste.

Horvat se vedno znova izkaže za spoštljivega častilca besed in lepega jezika. Z dolgimi, panoramskimi stavki imitira podobo ravnice, zapletena sintaksa pa nikdar ne prekine doživetega toka pripovedi, ravno nasprotno. Če so stavki polni priredij, podredij, vrinjenih stavkov, dvopičij, podpičij, vejic in pomišljajev, je to vselej v funkciji avtentičnega govora, ki je živ, mehak in prožen. Avtor nas ves čas uspešno zamotava v skrbno nazgodbano tkanino in budno pazi, da nas iz nje ne bi zbezal s kakšnim površno izrečenim stavkom ali besedo. Natančnosti na ljubo se nekoliko zdrznemo le ob računski nejasnosti, ki sicer za razvoj dogajanja nima nobenega pomena: v uvodnem komentarju k prvi zgodbi je namreč zapisano, naj bi se *dve leti* po tistem, ko je stari Trajbar umoril povzpetniškega zeta Grinča, njegova žena in mati *dveletnega* Petreka z malim odselila v Kočevje. Tekom zgodbe se izkaže, da sta se odselila precej pozneje, po škandalu ob obisku okrajnega šolskega nadzornika, se pravi, ko je bil Petrek star že okoli osem ali devet let. Nemara je bil deček v prvi verziji zgodbe mlajši ali pa se je ta razbohotila v nepredvidene smeri..., pa kaj bi ugibali.

Domorodje nas prepričljivo zaziba v trdno zgrajeni svet, ki se bere kot življenje, naj se to sliši še tako obrabljeno, če ne celo pompozno, in v nas skozi usode časovno in prostorsko oddaljenih junakov prebudi tisto, kar nas bistveno opredeljuje, ne le prostorsko v smislu doma, temveč tudi časovno, v smislu rojstva.